УДК 37.01

І. Г. РОЩІН
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Відокремлений підрозділ "Миколаївська філія
Київського національного університету культури і мистецтв"

ПОГЛЯДИ ВОЛОДИМИРА БЕХТЕРЄВА НА ОСОБИСТІСТЬ ТА УМОВИ ЇЇ ПРАВИЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті розкриті узагальнені ідеї та погляди на особистість та умови її правильного розвитку видатного вченого і педагога – Володимира Бехтерєва. Розглядаючи людину в її цілісності як складне, багатогранне та багаторівневе утворення, він наполягав на використанні міждисциплінарної взаємодії при її вивченні. Відмінною рисою слід назвати антропологічну орієнтацію наукової концепції В. Бехтерєва, оскільки основним завданням наукового пошуку вченого завжди виступала людина як цілісне онтологічне буття, біосоціальне утворення в єдності всіх аспектів та взаємодії зі світом. Особистістю вчений називав людину зі своїм індивідуальним психічним укладом в єдності розумових і душевних якостей, активним ставленням до оточуючих її зовнішніх умов, здатну до управління своєю поведінкою, мисленням та власною діяльністю. Він зазначав домінуючу роль несвідомих мотивів у сні або при гіпнозі і вважав за необхідне досліджувати вплив досвіду, набутого в цей час, на свідому поведінку. Досліджуючи способи корекції поведінки, що відхиляються, він вважав, що будь-яке підкріплення може зафіксувати реакцію. Позбутися від небажаної поведінки можна лише створивши більш сильний мотив, який "вбере в себе всю енергію, яка витрачається на небажану поведінку". До основних умов розвитку здорової особистості В. Бехтерєв відносить: по-перше, природу організму, біологічну спадковість або ті антропологічні особливості, які складають ґрунт для розвитку особистості, по-друге – її виховання. Саме тому метою виховання В. Бехтерєв вважав формування всебічно розвиненої, діяльної особистості із сформованими найкращими ідеалами суспільного життя, готовністю та вмінням. Виховання розумілося В. Бехтерєвим як процес набуття навичок і звичок, реальної поведінки, реальних дій та вчинків дитини, у тому числі й по відношенню до збереження власного фізичного та психічного здоров'я.

***Ключові слова**: навчання, виховання, особистість, здоров'я, розвиток.*

Щоб підготувати здорову, творчу, інтелектуально розвинену людину, здатну впоратися з великими психологічними і фізичними перевантаженнями, потрібно отримати нове знання про людину та способи підготовки її до життя. Окремі науки – медицина, психологія, фізіологія, педіатрія, соціологія, етнографія – підходять до розвитку дитини зі своїх позицій. Фрагменти знань, які не синтезовані в єдине ціле, важко використовувати в навчально-виховній роботі; звідси – актуальна наукова проблема, яка цікава й практикам.

Останнім часом науковців різних галузей цікавить досвід країни XIX–XX століть, який характеризується продуктивними ідеями та напрацюваннями, що мають цінність для виховання підростаючого покоління. Такими, зокрема, є ідеї видатного фізіолога, психолога та педагога, академіка Володимира Михайловича Бехтерєва та його послідовників (зокрема

© Рощін І. Г., 2015

Д. Б. Ельконіна, В. М. М'ясищева, А. В. Петровського та ін.) щодо сутності людини та умов розвитку її особистості.

У другій половині XX століття цілий ряд вчених звертався до вивчення наукової спадщини В. М. Бехтерєва. Це Б. Р. Ананьєв, Е. А. Буділова, П. С. Горностай, В. Д. Дмитрієв, Д. Б. Ельконін, З. П. Ісаєва, М. Н. Мамедов, В. М. М'ясищев, А. В. Петровський, В. А. Просецький, А. А. Шеїн, Н. М. Щелованов, А. В. Ярмоленко, М. Г. Ярошевський та ін. [5]. Слід зазначити, що у роботах В. А. Просецького "В. М. Бехтерєв як психолог і педагог", "В. М. Бехтерєв про виховання", "Діяльність В. М. Бехтерєва у сфері народної освіти", "Педагогічні погляди В. М. Бехтерєва" та дослідженнях Б. Г. Ананьєва і Ш. В. Ганеліна акцентовано увагу на ідеях педагогічної антропології В. М. Бехтерєва, які були успішно реалізовані у створеному ним Психоневрологічному інституті. Сформульований вченим основний принцип діяльності цього інституту – "вивчення психіки і виховання, виховання і вивчення психіки" [3, с. 43], сконцентрував, як у фокусі, досягнення прогресивної психологічної й педагогічної думки.

Авторська спадщина вченого вражає уяву не тільки обсягом створеного – більше 600 робіт, але й широтою розподілу творчої активності: йому належать роботи у галузі медицини, у тому числі з морфології мозку, психіатрії та медичної психології, дитячої психології, педагогіки, загальної психології, а також психології особистості. Чудовий адміністратор, який відкрив декілька наукових інститутів (психоневрологічний (1907 р.), психопедологічний 1907 р.), інститут з вивчення мозку і психічної діяльності (1918 р.), інститут з вивчення розвитку дитини (1918 р.)), лабораторій і психологічних шкіл (у військо-медичній академії зокрема); науковий керівник, який впродовж життя очолював роботу кількох наукових товариств; організатор і учасник перших психологічних з'їздів; засновник кількох наукових журналів ("Обозрение психиатрии, неврологии и экспериментальной психологии" (1896 г.), "Вестник психологии, криминальной антропологии и гипнотизма" (1904 г.), "Вопросы изучения и воспитания личности" (1919 г.)), – все це говорить про невичерпний талант і величезну значущість для загальної науки В. М. Бехтерєва.

Метою статті є аналіз та узагальнення історико-педагогічного досвіду Володимира Михайловича Бехтерєва відносно правильного розвитку особистості.

Сьогодні В. М. Бехтерєва вважають справжнім енциклопедистом у галузі знань про людину. Розглядаючи людину в її цілісності як складне, багатогранне та багаторівневе утворення, він наполягав на використанні міждисциплінарної взаємодії при її вивченні. Більше того, вчений проблему людини розглядав не як одну з проблем психофізіології, а як проблему психофізичну, предметом якої виступає активне ставлення організму до середовища. Тобто, особистість він досліджував як "главный центр нервно-психической деятельности, лежащий в основе активно-самостоятельного отношения живого организма к окружающему миру" [4, с. 100].

Характеризуючи наукові погляди В .М. Бехтерєва, виділимо наступні базові положення, які у сукупності визначають специфіку наукового підходу академіка й відтворюють методологічний стрижень його вчення. Першою відмінною рисою слід назвати антропологічну орієнтацію наукової концепції В. М. Бехтерєва, оскільки точкой відліку та основним завданням наукового пошуку вченого завжди виступала людина як цілісне онтологічне буття, біосоціальне утворення в єдності всіх аспектів та взаємодії зі світом. Отже, людина, за В. М. Бехтерєвим, – це представник певного біологічного виду, носій нервово-психічної організації, продукт зовнішнього середовища. У працях вченого всебічне вивчення людини виступає провідною ідеєю, він першим заговорив про подолання дуалізму в описанні людини соціального і біологічного, психічного і фізіологічного, психічного і фізичного.

Сучасні дослідники виокремлюють кілька напрямів наукової діяльності В. М. Бехтерєва, а саме: профілактика і відновлення психічного здоров'я дітей та дорослих після впливів різних факторів; "екологічність" різних видів діяльності, у тому числі трудової; збереження психічного здоров'я людей різних вікових груп, у тому числу дітей дошкільного віку і підлітків; охорона материнства; використання різних методів і засобів оздоровлення [5]. Як бачимо, будуючи цілісне вчення про людину, науковець намагався віднайти "системообразующий кирпичик" цієї цілісності. В якості однієї з підструктур такої цеглинки В. М. Бехтерєв виокремлює нервово-мозкову сферу. Наслідуючи роботи К. Д. Ушинського та І. М. Сєченова, Володимир Михайлович першим почав систематичне вивчення умовно-рефлекторної діяльності дорослих людей і дітей, здорових і хворих, у різних умовах праці, виховання та лікування. Ідея об'єднання різних розділів неврології та психології в єдиний комплекс наук про мозок дала можливість В. М. Бехтерєву зробити перші кроки на шляху до розв'язання проблеми комплексного вивчення людини. У результаті багаторічної праці вченим було підготовлено фундаментальний науковий доробок (сім томів) "Основы учения о функциях мозга", в якому систематизовано загальні положення про діяльність мозку людини.

Тому мету діяльності Інституту з вивчення мозку та психічної діяльності складало всебічне вивчення особистості та умов її правильного розвитку, а саме:

а) вивчення мозку і всієї взагалі нервової системи, як-от: її будови у людини і тварин, харчування, а також біохімічних процесів;

б) вивчення різних проявів людської особистості за методами рефлексології, включаючи дитячу, громадську, патологічну рефлексологію і біорефлексологію;

в) вивчення людської особистості за методами наглядової і експериментальної психології, як загальної, так й індивідуальної;

г) вивчення різних видів прикладної рефлексології і психології, як-от: педагогічної з включенням експериментальної педагогіки, професійної з вивченням нервово-психічної організації праці у зв'язку з вибором про-

фесії …, а також розумової і нервової гігієни та інших суміжних галузей знання [3, с. 28].

Вивчення праць В. М. Бехтерєва засвідчує, що він вважав проблему особистості однією з найважливіших в психології і був одним з небагатьох психологів початку XX ст., які трактували в той період особистість як інтегративне ціле. Він завжди наголошував, що всі його інтереси концентруються навколо однієї мети – "вивчити людину й зуміти її виховати" [4, с. 117]. Вчений не просто ввів у психологію поняття: "індивід", "індивідуальність" та "особистість", підкреслюючи, що індивід – це біологічна основа, над якою надбудовується соціальна сфера особистості, а й запропонував нову природничо-наукову дисципліну – загальну психобіологію.

Особливим предметом вивчення в лабораторіях інституту В. М. Бехтерєва виступала поведінка людини, яка досліджувалася методами об'єктивної психології та рефлексології. Вчений говорив, що поведінка особистості підпорядкована законам суспільства. Немає повного розвитку особистості там, де немає суспільної діяльності: її відсутність породжує ледарство, бездіяльність, моральне і фізичне виродження, розумовий та фізичний занепад; особистість зупиняється у своєму розвитку, стає пасивним членом суспільства [1, с. 48]. Автор вважав, що для передбачення поведінки особистості необхідно вивчати її об'єктивні підстави – минулий досвід, спадковість, особливості нервової системи. Тобто, щоб зрозуміти людину, треба її вивчити в цілому. При такому підході психічні та фізіологічні ("физические", "материальные") процеси В. М. Бехтерєв не визнавав ні паралельними, ні такими, що взаємодіють; він вважав, що вони мають єдину енергетичну основу, в якій розташовуються і з якої розгортаються. З точки зору науковця, енергетичне підґрунтя притаманно всьому світу взагалі; це – сила, яку не можна відокремити від матерії, речовини. У такому ракурсі природа виступала як діяльне середовище, єдність речовини і сили. Вчений говорив, що живе відрізняється від неживого активним ставленням до середовища, яке відтворюється у можливості відмежовуватися від актуальних впливів, впливати на середовище, перетворювати його відповідно до потреб. При цьому, функції психічного та фізіологічного при взаємодії із середовищем різняться: нервова система – це "главный аппарат отношения к окружающей среде", а психіка – важливий і самостійний фактор, "важнейший определитель отношений живого организма к окружающей его среде" [3].

Дослідження більш високих рівнів організації людини – особистості – повинно, на думку В. М. Бехтерєва, бути системним та комплексним. Особистістю вчений називав людину зі своїм індивідуальним психічним укладом в єдності розумових і душевних якостей, активним ставленням до оточуючих її зовнішніх умов, здатну до управління своєю поведінкою, мисленням та власною діяльністю. Основною характеристикою особистості науковець вважав її спрямованість – те, що надає її життєдіяльності спрямований, націлений характер, що керує думками, діями і вчинками. Велике значення мали і дослідження В. М. Бехтерєвим структури особистості, в

якій він виділяв пасивну та активну, свідому і несвідому частини, їх ролі в різних видах діяльності та їх взаємозв'язку. Він зазначав домінуючу роль несвідомих мотивів у сні або при гіпнозі і вважав за необхідне досліджувати вплив досвіду, набутого в цей час, на свідому поведінку. Досліджуючи способи корекції поведінки, що відхиляються, він вважав, що будь-яке підкріплення може зафіксувати реакцію. Позбутися від небажаної поведінки можна лише створивши більш сильний мотив, який "вбере в себе всю енергію, яка витрачається на небажану поведінку" [1].

Програмним документом вивчення особистості можна вважати доповідь В. М. Бехтерєва на тему "Особистість та умови її розвитку і здоров'я" [5], з якою він виступив у вересні 1905 р. в Києві на другому з'їзді психіатрів. Коротко зупинимося на основних положеннях цієї доповіді, доповнивши їх деякими судженнями, висловленими вченим пізніше, у ряді наступних публікацій.

Так, до основних умов розвитку здорової особистості В. М. Бехтерєв відносить.

По-перше, природу організму, біологічну спадковість (фізичні вади батьків, хвороби матері у період вагітності тощо) або ті антропологічні особливості, які складають ґрунт для розвитку особистості (наприклад, расова приналежність). Вчений стверджував, що якщо фізичний розвиток організму від природи слабко виражений і дитина з самого раннього віку вразлива до цілого ряду інфекційних хвороб, не забезпечена достатнім і правильним харчуванням, то повного розквіту особистості, її вдосконалення вже не можна буде досягнути [4, с. 114]. При цьому, вчений визнавав, що людина не приречена спадковістю, вона має можливість впливати на свої природні нахили і протистояти зовнішнім впливам завдяки навичкам, отриманим у процесі виховання.

Отже, другою умовою розвитку особистості виступає її виховання. Саме тому метою виховання В. М. Бехтерєв вважав формування всебічно розвиненої, діяльної особистості із сформованими найкращими ідеалами суспільного життя, готовністю та вмінням "служить обществу и народу", з гармонійно розвиненим тілом та духом. "Целью всякого воспитания, как мы его понимаем, должно быть, создание деятельной личности в лучших идеалах общественной жизни, в идеалах истины, добра и красоты. Воспитание должно создавать личность с самостоятельной инициативой, с критическим отношением ко всему окружающему, личность сильную духом и телом, с любовью ко всему человеческому, возвышенному и прекрасному" [4, с. 118]. Тобто, виховання розумілося В. М. Бехтерєвим як процес набуття навичок і звичок, реальної поведінки, реальних дій та вчинків дитини, у тому числі й по відношенню до збереження власного фізичного та психічного здоров'я.

Значну увагу В. М. Бехтерєв приділяв психологічному аналізу та обґрунтуванню конкретних методів виховання, впливу на особистість: переконанню, навіюванню, прикладу наслідуванню, заохоченню та несхвален-

ню. Вчений стверджував, що навіювання, з одного боку, та переконання, з іншого, є основними формами впливу однієї особи на іншу. Навіювання – це тиск, який чинять люди один на одного словами, інтонацією, мімікою, своїми вчинками. Навіювання – це всяке "производимое на психику впечатление", що потрапляє в мозок без свідомого контролю розуму. Тобто, навіювати – значить більш або менш безпосередньо прищеплювати до психічної сфері іншої особи ідеї, почуття, емоції та інші психофізичні стани. Інакше кажучи, впливати так, щоб по можливості виключити критику і судження. Словесне переконання звичайно діє на іншу особу силою своєї логіки і незаперечними доказами, навіювання діє шляхом безпосереднього прищеплення психічних станів, тобто ідей, почуттів і відчуттів, не вимагаючи взагалі ніяких доказів, не потребуючи логіці. Шляхи передачі психічних станів за допомогою навіювання набагато більш численні й різноманітні, ніж шляхи для передачі думок шляхом переконання. Ось чому навіювання являє собою більш поширений фактор, ніж переконання. Як бачимо, сучасність підтверджує це на практиці. У своїх дослідженнях впливу навіювання на діяльність людини В. М. Бехтерєв фактично вперше виявив такі явища, як конформізм, груповий тиск, які тільки через кілька років стали вивчатися в західній, а трохи пізніше – у вітчизняній психології.

Оскільки особистість повинна володіти всіма своїми здібностями, нагородженими від природи і, які дорозвиватимуться в подальшому, то очевидно, що виховання ніколи не повинно бути одностороннім, а, навпаки, завжди і скрізь виховання повинно мати на увазі більш-менш рівномірний розвиток особистості як у фізичному, так і в моральному, і розумовому відношенні. Воно має дати в результаті гармонійний розвиток всіх сторін майбутньої особистості, але аж ніяк не заглушаючи, а, навпаки, заохочуючи розвиток тієї чи іншої талановитості в дитині. Зважаючи на це, виховання, на думку вченого, не повинно бути шаблонним, а повинно мати на увазі індивідуальні особливості дитини і повинно вестися згідно з цими особливостями. Воно повинно узгоджуватися зі схильностями даного вихованця, згладжуючи всі його погані якості і розвиваючи, і вміло направляючи, всі його хороші сторони. Само собою зрозуміло, що фізичне виховання дитини стоїть у тісному співвідношенні з фізіологією дитячого організму, моральне і розумове виховання дитини також має тісне співвідношення з дитячою психологією і представляє як би прикладне психологічне знання.

"По відношенню до фізичного виховання багато хто вважає, що воно полягає в простому зміцнення тіла, забуваючи, що воно відіграє визначну роль у розвитку енергії, винахідливості, рішучості, здатності до ініціативи і стійкості" [2, с. 67], тобто розвитку тих якостей, які обіймаються загальним поняттям волі і самодіяльності – цього найціннішого дару людської особистості. В. М. Бехтерєв важливим елементом у вихованні дитини вважав розвиток естетичного почуття, яке пов'язане, головним чином, з функцією вищих органів сприйняття: зору і слуху. Основним завданням у вихованні емоціональної сторони особистості повинно бути всіляке прищеп-

лення дитині корисних емоцій, які бадьорять, і навпаки, можливе усунення всіх гнітючих емоцій. Вчений писав : "…Источником бодрящей веселой эмоции являются доступные ребенку занятия, которые в состоянии его заинтересовать, в особенности забавы и игры" [2, с. 74]. Учений робить висновок, що "раціональне виховання повинно розвивати в дитині той бадьорий дух, що настільки необхідний у боротьбі з життєвими негодами" [2, с. 65].

Третьою умовою розвитку особистості В. М. Бехтерєв називає її соціалізацію. Особистість – істота соціальна, підкреслює вчений. Без соціального середовища немає і не може бути особистості. Завжди і скрізь вона є продуктом біосоциальних умов, зобов'язана своїм походженням, з одного боку, біологічному спадку, отриманого від предків, а з іншого – соціальним умовам навколишнього середовища, соціальної спадковості, завдяки якій з роду в рід передаються всі надбання життєвого досвіду попередніх поколінь. Людина виховується з дня народження: в колі сім'ї, близьких родичів і людей, у шкільному середовищі, серед своїх товаришів, ще пізніше, – черпає свій життєвий досвід у професійному оточенні. Внутрішній вигляд особистості визначається у значній мірі суспільством, його інтересами, звичаями та іншими громадськими настановами. Систематична праця на благо народу, на думку вченого, є найважливішим фактором нормального і здорового розвитку особистості дитини.

Ґрунтуючись на результатах індивідуальної психології, науковець створив теорію колективу та розвитку особистості у колективі ("Коллективная рефлексология", 1921 р.) [5]. При цьому колектив В. М. Бехтерєв розглядає як збиральну особистість, виявлення якої підпорядковується об'єктивному рефлексологічному вивченню таким самим чином, як і виявлення окремої особистості. Він відстоював думку про те, що у взаєминах колективу і особистості пріоритетна саме особистість, а не колектив. Ці погляди домінують у його доробку "Об'єктивне вивчення особистості". Саме з цієї позиції він виходив, досліджуючи колективну співвідносну діяльність, що поєднує людей у групи. В. М. Бехтерєв виділяв людей, схильних до колективної або індивідуальної співвідносної діяльності, і вивчав, що відбувається з особистістю, коли вона стає членом колективу, і чим взагалі реакція колективної особистості відрізняється від реакції окремо взятої особистості. Доводячи, що розвиток особистості неможливий без колективу, він разом з тим підкреслював, що вплив колективу не завжди позитивний, тому що будь-який колектив нівелює особистість, намагаючись зробити її шаблонним виразником свого середовища. Він писав про те, що звичаї і суспільні стереотипи, по суті, обмежують особистість, позбавляючи її можливості вільно проявляти свої потреби. Він також вважав, що особиста свобода і суспільна необхідність, індивідуалізація і соціалізація – це дві сторони суспільного процесу, що йде шляхом соціальної еволюції, причому самовизначення особистості він вважав рухливим процесом, рівнодійна якого постійно зміщується то в один, то в інший бік.

Четвертою умовою правильного розвитку особистості В. М. Бехтерєв називає економіку. Він пише: "несприятливі економічні умови, в тому числі недостатнє харчування населення, призводять до фізичного ослаблення організму, виснаження його хворобами, порушення правильного, повноцінного розвитку психіки і особистості в цілому, поширенню душевних захворювань" [4, с. 117].

П'ятою умовою вчений називає метеорологічні та кліматичні фактори, які визначають, яку кількість енергії людина має витрачати на боротьбу з природними силами (суховії або зливи, що знищують джерела їжі) та пристосування до навколишнього середовища (формування місцевого імунітету) [4, с. 111].

Останню умову, яку виокремлює В. М. Бехтерєв, можна знайти в його праці "Особистість та умови її розвитку і здоров'я", де червоною ниткою проходить думка про залежність результатів розвитку дітей від умов роботи в школі [4, с. 230].

Висновки. Отже, науковий доробок В. М. Бехтерєва являє виключну цінність не лише для психології, а й для загальної науки. Більшість його ідей актуальні й сьогодні, оскільки з часом роль особистості, як показує життя, лише зростає.

За результати чималої кількості досліджень та практики роботи створених ним інститутів вчений встановив, що основи майбутньої особистості закладаються ще в дошкільному віці і пов'язані, насамперед, з правильним і раціональним вихованням дитини з перших днів її життя. Тому слід створити всі умови для правильного розвитку та виховання дитини, яке надасть змогу сформувати особистість самостійну, ініціативну, розумно критичну до себе і всього навколишнього. Вважаємо за доцільне дослідити в теорії і практиці ступень використання педагогічної спадщини Володимира Михайловича Бехтерєва в сучасному навчально-виховному процесі школярів.

Список використаної літератури

1. Бехтерев В. М. Умом и серцем / Бехтерев В. М. – М. : Из-во политической литературы, 1986.

2. Бехтерев В. М. Вопросы воспитания в возрасте первого детства / Бехтерев В. М. – СПб., 1909. – С. 37.

3. Бехтерев В. М. Психика и жизнь / Бехтерев В. М. – СПб. : Алетейя, 1999. – 256 с.

4. Бехтерев В. М. Проблемы развития и воспитания человека : избр. психол. тр. / В. М. Бехтерев ; [под ред. А. В. Брушлинского, В. А. Кольцовой]. – М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2010. – 416 с.

5. Никифоров А. С. В. М. Бехтерев / А. С. Никифоров. – М. : Просвещение, 1988. – 127 с.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2015.

Рощин И. Г. Взгляды Владимира Бехтерева на личность и условия ее правильного развития

В статье раскрыты обобщенные идеи и взгляды на личность и условия ее правильного развития выдающегося ученого и педагога – Владимира Бехтерева. Рассматривая человека в его целостности как сложное, многогранное и многоуровневое обра-

зование, он настаивал на использовании междисциплинарного взаимодействия при ее изучении.

Отличительной чертой следует назвать антропологическую ориентацию научной концепции В. Бехтерева, поскольку основной задачей научного поиска ученого всегда выступал человек как целостное онтологическое бытие, биосоциальное образование в единстве всех аспектов и взаимодействия с миром.

Личностью ученый называл человека со своим индивидуальным психическим укладом в единстве умственных и душевных качеств, активное отношение к окружающим ее внешних условий, способную к управлению своим поведением, мышлением и собственной деятельностью. Он отмечал доминирующую роль бессознательных мотивов во сне или при гипнозе и считал необходимым исследовать влияние опыта, приобретенного в это время, на сознательное поведение. Избавиться от нежелательного поведения можно лишь создав более сильный мотив, который "вберет в себя всю энергию, которая расходуется на нежелательное поведение". К основным условиям развития здоровой личности В. Бехтерев относит: во-первых, природу организма, биологическую наследственность или те антропологические особенности, которые составляют почву для развития личности, во-вторых – его воспитания. Именно поэтому целью воспитания В. Бехтерев считал формирование всесторонне развитой, деятельной личности со сложившимися лучшими идеалами общественной жизни, готовностью и умением. Воспитание понималось В. Бехтерева как процесс приобретения навыков и привычек, реального поведения, реальных действий и поступков ребенка, в том числе и по отношению к сохранению собственного физического и психического здоровья.

***Ключевые слова**: обучение, воспитание, личность, здоровье, развитие.*

Roshchin I. The Views of Vladimir Bekhterev on the Person and the Conditions for its Proper Development

The article reveals generalized ideas and views on the person and the conditions for its proper development of an outstanding scientist and teacher – Volodymyr Bekhterev. Considering the person in his integrity as a complex, multi-faceted and multi-level education, he insisted on the use of interdisciplinary cooperation in its investigation.

A distinctive feature should be called anthropological orientation of the scientific concept of V. Bekhterev because the main task of scientific research scientist always advocated man as a holistic ontological being, biosocial formation of the unity of all aspects and interaction with the world.

Personality scientists call a man with his personal mental way of life in the unity of mental and moral qualities, active attitude to the surrounding environmental conditions, capable of controlling their behavior, thinking and self-activity.

He pointed out the dominant role of unconscious motives in a dream or hypnosis, and thought it necessary to investigate the influence of the experience gained during this time in the conscious behavior. Get rid of unwanted behavior can only create a stronger motive which "will absorb all the energy that is spent on unwanted behavior".

The main terms of the development of a healthy personality V. Bekhterev are: first, the nature of the organism, the biological heredity or those anthropological characteristics, which make up the ground for the development of the individual. Secondly – his upbringing. That is why the purpose of education V. Bekhterev believed the formation of a fully developed, active person with established best ideals of social life, readiness and skill. Education V. Bekhterev understood as a process of acquiring skills and habits, the real behavior of real actions and behavior of the child, including in relation to the preservation of their own physical and mental health.

***Key words**: training, personality, health and development.*